

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Pro L. Muræna

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

M. TULLIVS CICERO

PRO

L. MURÆNA.

ORATIO VICĒSIMA TERTIA.

SYNOPSIS.

Quæstio. An Muræna ambitum commiserit. Accusatores Ser. Sulpitius, M. Porcius, Cato & Cn. Posthumus. Reus, C. Muræna. Patroni Muræna, Cicero, Q. Hortensius, M. Crassus. Eventus, Muræna periculo accusationis liberatus. Acta anno urbis 690.

Quæ deprecatus sum à diis immortalibus, iudices, more, institutoque majorum, illo die, quo auspiciato, comitiis cenuriatis, L. Murænam consulem renuntiavi: ut ea res mihi, magistratuique meo, populo, plebique Romanæ, bene atque feliciter eveniret: eadem precor ab iisdem diis immortalibus ob eisdem hominis consulatum unâ cum salute obtinendum, & ut vestrae mentes, atque sententiæ cum populi Rom. voluntate, suffragiisque consentiant, eaque res vobis, populoque Rom. pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat. Quod si illa sollempnis comitorum precatio consularibus auspiciis consecrata, tantam habet in se vim, & religionem, quantum reip. dignitas postulat: idem ego sum precatus, ut eis quoque hominibus, quibus hic consulatus, me rogante, datus esset, ea res fauste, feliciter, prospereque eveniret. Quæ cum ita sint, iudices, & cum omnis deorum immortalium potestas, aut transiata sit ad vos, aut certe *communicata* vobiscum: idem consul eum vestrae fidei commendat, qui antea diis immortalibus commendavit: ut eisdem hominis voce & declaratus consul, & defensus, beneficium populi Rom. cum vestra, atque omnium civium salute tueatur. Et, quoniam in hoc officio studium meæ defensionis, ab accusatoribus, atque etiam ipsa susceptio causæ reprehensa est: antequam pro L. Muræna dicere instituo, pro me ipso pauca dicam: non quod mihi potior, hoc quidem in tempore, sit officii mei, quam huiusce salutis defensio: sed ut, meo facto vobis probato, maiore *auctoritate* ab huius honore, fama, fortunisque omnibus, inimicorum impetus propullare possim. Et primum M. Catoni, vitam ad certam rationem normam dirigentem, & diligentissimè pendenti momenta officiorum omnium, de officio meo respondebo. Negat fuisse rectum Cato, me & consulem, & legis ambitus latorem, & tam severe gesto consulatu, causam L. Muræna attingere, cujus reprehensio me vehementer movet, non solum ut vobis, iudices, quibus maximè debeo, verum etiam ut ipse Catoni, gravissimo, atque integerrimo viro, rationem facti mei probem. A quo tandem M. Cato, est æquius consulem defendi, quam à consule? Quis mihi in repub. potest, aut debet esse conjunctior, quam is, cui

respub. à me unâ traditur sustinenda, magnis meis laboribus, & periculis sustinenda? Quod si in his rebus repetendis, quæ mancipi sunt, is *periculum* iudicii praestare debet, qui se nexu obligavit: profecto etiam rectus in iudicio consulis designatus potissimum consul, qui consulem declaravit, auctor beneficii populi Rom. defensorque periculi esse debebit. Ac, si, ut nonnullis in civitatibus fieri solet, patronus huius causæ publicè constitueretur: is potissimè honore affecto defensor daretur, qui eodem honore præditus non minus afferret ad dicendum auctoritatis, quam facultatis. Quod si *PORTU SOLVENTIENS*, ii, qui jam in portum ex alto invehuntur, & præcipe summo studio solent & tempestatum rationem, & prædonum, & locorum, quod natura avertit, ut eis favemus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur: quo tandem me animo esse oportet, propè jam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas reip. tempestates esse subeundas? Quare si est *boni consulis*, non solum videre, quid agatur, verum etiam providere, quid futurum sit: ostendam alio loco, quantum salutis communis intersit, duos consules in rep. Kalendis Jan. esse. Quod si ita est, non tam me officium debuit ad hominis amici fortunam, quam repub. consulem ad communem salutem defendendam vocare. Nam quod legem de ambitu tuli, certe ita tuli, ut eam, quam mihi metipsum jam pridem tulerim de civium *periculo defendendis*, non abrogarem. Etenim si largitionem tactam esse confiterer, idque rectè factum esse defenderem, factam esse confiterer, idque rectè factum esse defenderem: facerem improbe, etiam si alius legem tulisset. cum verò nihil commissum contra legem esse defendam, quid est, quod meam defensionem latio legis impediat? Negat esse ejusdem severitatis Catilinam, exitium reip. intra mœnia molientem, verbis, & paxnè impetio urbe expulisse: & nunc pro L. Muræna dicere. Ego autem has partes lenitatis, & misericordiae, quas me natura ipsa docuit, semper egi libenter: illam verò gravitatis, severitatisque personam non appetivi: sed ab repub. mihi *impositam sustinui*, sicut huius imperii dignitas in summo periculo civium postulabat. Quod si tum, cum repub. vim, & severitatem desiderabat, vici naturam, & tam vehemens fui, quam cogebas, non quam volebam: nunc, cum

FF omnes

1. *Quæ deprecatus sum à diis, &c.*] Revocandum potavi prioris fœdali scripturam, hodierni enim *precans* tantum servans, contra olim cultos & m. s. Pall. quatuor, item cod. S. Victoris.
2. *Ea res mihi magis stantique meo.*] S. Vict. Pal. sec. core *sciret* mihi *steter* magis, *occl. ea res mihi sibi magis*. Pal. tamen pr. aut editio prima respiciunt vocem aliam.
3. *Cum populi Rom. voluntati.*] Coactus sum admittere hanc lectionem ob concordiam quatuor Pauc. S. victoris & Memmiani, item editionis CCCCLXXXIII. nam antiquior quinque annis, habet

illud vulgatum, *voluntate*.

4. *An me una traditur &c.*] Conjectit Lambinus *uni*. sed quare potius non reddat rationem cur vulgata ferri non debeat?

5. *Quæ mancipi sunt.*] Neoterici contra verè. liberos mancipii quomodo neque in melioribus editionibus.

6. *Præcipe summo studio.*] Coniungunt alii, *prædicere*, sed male à præcipiendo enim *præcipere*.

7. *Neque esse ejusdem severitatis, Catilinam.*] Hoc omnia interponit, Cato, Catilinam, sed à conjectura videatur lib. II. Obsery. cap. II.

omnes me causæ ad misericordiam, atque ad humanitatem vocent, quanto tandem studio debeo naturæ meæ, consuetudiniq; servire? Ac de officio defensionis meæ, ac de ratione accusationis tuæ, fortasse etiam alia in parte orationis dicendum nobis erit. Sed me, iudices, non minus hominis sapientissimi, atque ornatissimi, Ser. Sulpicii, conquestio, et quam Catonis accusatio commovebat: qui gravissimè, & acerbissimè ferre dixit, me familiaritatis, necessitudinisque oblitum, causam L. Murææ contra se defendere. Huic ego, iudices, satisfacere cupio, vosque adhibere arbitros. Nam cum GRAVITAS verè accusari in amicitia, tum, etiam si falso accuseris, non est negligendum. Ego, Servi Sulpicii, me in petitione tua tibi omnia studia, atque officia pro nostra necessitudine & debuisse confiteor, & præstitisse arbitror. nihil tibi, consularum petenti, à me defuit, quod esset aut ab amico, aut à gratioso, aut à consule postulandum: ab illud tempus: immutata ratio est: sic existimo, sic mihi persuadeo, me tibi contra honorem L. Murææ, quantum tu à me postulare ausus sis, tantum debuisse; contra salutem, nihil debere. Neque enim si tibi tum, cum peteres consularum, assui, idcirco nunc, cum Muræam ipsum petas, adiutor eodem pacto esse debeo. Atque hoc non modo non laudari, sed ne concedi quidem potest, ut amicus nostris accusantibus, non etiam alienissimos defendamus. Mihi autem cum Muræa, iudices, & vetus, & magna amicitia est: quæ in capitibus dimicatione à Ser. Sulpicio non idcirco obruetur, quod ab eodem in bonis contentione superata est. Quæ si causa non esset, tamen vel dignitas hominis, vel honoris ejus, quem adeptus est, amplitudo, summam mihi superbiæ, et crudelitatisque famam inuississet, si hominis, & suis, & populi Rom. ornamentis amplissimi causam tanti periculi repudiasset. Neque enim jam mihi licet, neque est integram, ut meum laborem, hominum periculis sublevandis non impertiam. Nam cum præmia mihi tanta pro hac industria sunt data, quanta antea nemini: labores, per quos ea cepere, cum adeptus sis, deponere, esset hominis & astuti, & ingrati. Quod si licet desinere, si te auctore possum: si nulla inertia, nulla superbiæ turpitudine, nulla inhumanitatis culpa suscipitur: ego verò libenter delecto. Sin autem fuga laboris, desiderium: repudiatio supplicum, superbiæ: amicorum neglectio, improbitatem coarguit: nimirum hæc causa est ejusmodi, quam nec induitrus, nec misericors, nec officiosus deserere possit. Atque hujusce rei conjecturam de tuo ipsius studio, Servi, facillimè ceperis. Nam si tibi necesse putas, etiam adversariis amicorum tuorum de jure consulentibus respondere: & si turpe existimas, te advocato, illum ipsum, quem contra veneris, causa cadere: noli tam esse injustus, ut, cum tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros rivulos etiam amicis puteis clausos esse oportere. Etenim, si me tua familiaritas ab hac causa removisset, & si hoc idem Q. Hortensius, M. Crassus, clarissimis viris, si item ceteris, à quibus intelligo, tuam gratiam magni aestimari, accidisset: in ea civitate consul designatus defensor non haberet, in qua nemini unquam infimo majores nostri patronum deesse voluerunt. Ego verò, iudices,

ipse me existimarem nefarium, si amico: crudelem, si misero: superbum, si consuli defuissem. Quare quod dandum est amicitia, large dabitur à me, ut tecum agam, Servi, non fecus, & ac si meus esset frater, qui mihi est carissimus, isto in loco, quod tribuendum est officio, fidei, religioni, isto ita moderabor, ut meminim me contra amici studium pro amici periculo dicere. Intelligo, iudices, treis totius accusationis partes fuisse, & earum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus esse versatam. Atque harum trium partium prima illa, quæ gravissima esse debebat, ita fuit infirma, & levis, ut illos lex magis quædam accusatoria, quam vera maledicendi facultas de vita L. Murææ dicere aliquid coegerit. Objecta est enim Asia: quæ ab hoc non ad voluptatem, & luxuriam ex perita est, sed in militari labore peragrata, qui si adolescens patre suo imperatore non meruisset: aut hostem, aut patris imperium timuisse, aut à parente repudiatus videretur. An, cum sedere in equis triumphantium prætextati potissimum filii soleant, huic donis militariibus patris triumphum decorare fugiendum fuit, ut rebus committere gestis parè simul cum patre triumpharet? Hic verò, iudices, & fuit in Asia: & viro fortissimo, parenti suo, magno adjumento in periculis, solatio in laboribus, gratulationi in victoria fuit, Et, si habet Asia suspicionem luxuriæ quædam: non Asiam nunquam vidisse, sed in Asia continenter vixisse, laudandum est. Quam obrem non Asiam nomen objiciendum Murææ fuit, ex qua laus familiaris, memoria generi, honos & gloria nomini constituta est: sed aliquid aut in Asia susceptum, aut ex Asia deportatum flagitium, ac dedecus. Meruisse verò stipendia in eo bello, quod tum populus Rom. non modo maximum, sed etiam solum gerebat, virtutis: atque Imperatore libentissimè meruisse, pietatis: finem stipendiorum patris victoriam, ac triumphum fuisse, felicitatis fuit. Maledictum quidem idcirco nihil in hisce rebus loci est, quod omnia laus occupavit. Saltatorem appellat L. Muræam Cato. Maledictum est, si verè objicitur, vehementis accusatoris: sin falso, maledici conviciatoris. Quare cum ista sit auctoritate, non debes, M. Cato, arripere maledictum ex vivo, & aut ex securarum aliquo convicio, neque temerè consulem populi Rom. saltatorem vocare: sed conspice, quibus præterea vitii effectum esse necesse sit eum, cui verè istud objici possit. Nemo enim ferè fessit sobrius, nisi forte insanit: neque in solitudine, neque in convivio moderato, atque honesto tempore convivi, amoni loci, multarum deliciarum comes est extreme saltatio. Tu mihi arripis, quod necesse est omnium vitiorum esse postremum: relinquas illa, quibus remotis, hoc vitium omnino esse non potest. nullum turpe convivium, non amor, non commissatio, non libido, non sumtus ostenditur. & cum ea non repellantur, quæ voluptatis nomen habent, quæque vitiosa sunt: in quo ipsam luxuriam reperire non potes, in eo te umbram luxuriæ reperiturum putas? Nihil igitur in vitium L. Murææ dici potest? nihil, inquam, omnino, iudices. Sic à me consul designatus defenditur, ut ejus nulla fraus, nulla avaritia, nulla perf-

1. Quam Catonis accusatio commovebat. Non de nihilo est, in Pal. sec. quam Cato capto, & neque multum ab hac voce S. Vict. in quo capto. & corce capto hinc bello convenire videtur.

2. Crudelitatisque famam inuississet. Guelielmus conjiciebat infamiam.

3. In nulla inertia, nulla superbiæ etc. Sic Pall. om. & edit. Lambinus addebat de conjectura, inertia nota.

4. Quam nec induitrus, nec misericors. Ita solum Pall. pr. nam alii ceperunt, quam me misericos, ut & verusitit cusi. unde suspicabatur Guelielmus syllaba inserta legi posse, quam nec induitrus quisquam, nec misericors.

5. Ac si meus esset frater, qui mihi est carissimus, isto in loco. Secutus sum Pall. meos & ver. edd. in quibus omnibus esset, non ut hodie editur, esse, distinctio solum est à mea manu. antea enim interpungebatur: ac si meus esset frater, qui mihi est carissimus: isto in loco, quæ mihi

trik. etc.

6. Aut ex securarum aliquo convicio. Lambinus reposuerat securarum, tanquam ibi locus proprie securarum, sed largiter errat. Securæ ferè erant, qui creditur fugiebant per vias, affectabanturque obvios. unde lux accedit Suetonio capite I. VII. de vita Tiberii.

7. Sed conspice quibus, etc. Non male conspice Guelielmus, sed eis conspice.

8. Tempore convivi, amoni loci etc. Cuius passim hunc locum Critici, tanquam se ipsum esset, interspiciunt. sed alterum profecto invenit in omnibus Pall. eratque in exemplari S. Victoris, adeo ut mirari factis ne quædam contrarium in haberet omnibus editionibus ætatis præteritæ fuisse autem, convivium tempore, quod longè ante horam suam instituebatur, & diu est, quod nos docuit extimè ille nobis Iustus Lipsius ad XIV. Annal. Taciti: cui adque.

perfidia, nulla crudelitas, nullum *petulantis dñm* in vita proferatur. Bene habet: iacta sunt fundamenta defensionis. Nondum enim nostris laudibus, quibus urar postea, sed propè inimicorum confessione, virum bonum, atque integrum hominem defendimus. Quo constituto, facilior est mihi aditus ad contentionem dignitatis: quæ pars altera fuit accusationis. Summam video esse in te, Servi Sulpici, dignitatem generis, integritatis, industriae, ceterorumque ornamentorum omnium, quibus *fructum*, ad consulatus petitionem aggredi par est. Paria cognosco esse ista in L. Muræna, atque ita paria, ut neque ipse dignitate vinci poterit, neque te dignitate superarit. Contemisti L. Murænae genus: extulisti tum. Quo loco si tibi hoc sumis, *NR 1 QVI* patricius sit, neminem bono esse genere natum; facis, ut rursus plebs in Aventinum sevocanda esse videatur. Sin autem sunt amplæ, & honestæ familiæ plebejæ, & proavus L. Muræna, & avus, prætores fuerunt, & pater cum amplissimè, atque honestissimè ex prætura triumphasset, hoc *faciliorem* huic gradum consulatus adipiscendi reliquit, quòd is jam patri debitus, à filio petebatur. Tum verò nobilitas, Servi Sulpici, tametsi summa est, tamen hominibus litteratis, & historicis est notior: populo verò, & suffragatoribus obscurior. Pater enim fuit equestri loco: avus nulla illustri laude celebratus. Itaque non ex sermone hominum recentis, sed ex annalium vetustate eruenda est memoria nobilitatis tuæ. Quare ego te semper in nostrum numerum aggregare soleo, quòd *virtute, industriaque* perfecisti, ut, cum equitis Rom. esses filius, summa tamen amplitudine dignus putareret: nec mihi umquam minus in Q. Pompejo, novo homine, & fortissimo viro, virtutis esse visum est, quàm in homine nobilissimo, M. A. Milio. Etiam *EFJUSDEM ANIMI*, atque ingenii est, posteris suis, quod Pompejus fecit, amplitudine nominis, quam non accepit, tradere: & ut Scaurus, memoriam propè intermortuam generis sui, virtute renovare. Quare quam ego jam putabam, iudices, multis viris fortibus ne ignobilitas obijceretur generis, meo labore esse perfectum: qui non modò Curis, Catonibus, Pompeis, antiquis illis, fortissimis viris, novis hominibus, sed his recentibus, Mariis, & Didicis, & Coeliis commemorandis jacebant. Cum ego verò tanto intervallo *clausura* ista nobilitatis *refregissem*, ut aditus ad consulatum posthac, sicut apud majores nostros fuit, *non magis nobilitatis, quam virtutis, pateret*: non arbitrabar, cum ex familia veterè, & illustri consul designatus ab equitis Rom. filio, consule, defenderetur, de generis novitate accusator esse dicturus. Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patriciis, altero improbissimo, atque audacissimo: altero modestissimo, atque optimo viro peterem: superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Quòd si id crimen homini novo esse deberet: profecto mihi neque inimici, neque invidi defuisent. Omittamus igitur de genere dicere, cujus est magna in utroque dignitas: videamus cetera. Quæsitura unà petiit, & sum ego factus prior. Non est respondendum ad omnia. neque enim quemquam vestrùm fugit: 1. cum multi *pares dignitate* fiant: 2. unus autem primus solus possit obtinere: non eundem esse ordinem dignitatis, & renuntiationis: propterea quòd renuntiatio, gradus habeat: dignitas autem, sit pærsæpe eadem omnium. Sed quæsitura utrisque propemodum pari momento sortis fuit. Habuit hic lege Titia 3. provinciam ta-

citam, & quietam: tu illam, cui cùm quæstores sortiuntur, etiam acclamari solet, Ostiensem, non tam gratiosam, & illustrem, quàm negotiosam, & molestam. Confedit utriusque nomen in quæsitura. nullum enim vobis fors *campum* dedit, in quo excurrere virtus cognoscique possit. Reliqui temporis spacium in contentionem vocatur. ab utroque dissimillima ratione tractatum est. Servius hic nobiscum hanc urbanam militiam respondendi, scribendi, cavendi, plenam sollicitudinis, ac stomachi, secutus est: *JUS CIVILE DIDICIT*: multum vigilavit: laboravit: præstitit multis fuit: multorum stultitiam perperus est: astogantiam perulit: difficultatem exorbuit: vixit ad aliorum arbitrium, non ad suum. *MAGNA LAUS*, & grata hominibus, unum hominem elaborare in ea scientia, quæ sit multis profutura. Quid Muræna interea? fortissimo, & sapientissimo viro, summo imperatori, legatus L. Lucullo fuit: qua in legatione *DUXIT EXERCITUM*: signa contulit: manum conferuit: magnas copias hostium fudit: urbis partim vi, partim obsidione cepit: Asiam istam refertam, & eandem delicatam, sic obiit, ut in ea neque avaritia, neque luxurie *vestigium* reliquerit: maximo in bello sic est versatus, ut hic multas res, & magnas sine imperatore gesserit, nullam sine hoc imperator. Atque hæc, quamquam præfente L. Lucullo loquar, tamen, ne ab ipso, propter periculum nostrum, concessam videamur habere licentiam fingendi, *publicis literis* testata sunt omnia: quibus L. Lucullus tantum laudis impetit, quantum neq; ambiciosus imperator, neque invidus, tribuere alteri in comunicanda gloria debuit. Summa in utroque; est honestas, summa dignitas: quam ego, si mihi per Servium liceat, pari, atque eadem in laude ponam. sed non licet, agitat *REM* militarem: infectatur totam hanc legationem: assiduitatis, & operatum harum quotidianarum putat esse consulatum. *Apud exercitum* mihi fueris, inquit, tot annos? forum non attigeris? 4. abfueris tamdiu? & cum longo intervallo veneris, cum iis, qui in foro habitaverunt, dignitate contendas? Primum ista nostra *assiduitas*, Servi, nescis, quantum interdum afferat hominibus fastidii, quantum fatietatis, mihi quidem vehementer expedit, positam in oculis esse gratiam: sed tamen ego mei fatietatem magno meo labore superavi: & tu idem fortasse: verum tamen utriusque nostrum *desiderium* nihil obfuisse. Sed, ut, hoc omisso, ad studiorum, atque artium contentionem revertamur: qui potest dubitari, quin ad *consulatum adipiscendum*, multo plus aderat dignitatis, rei militaris, quàm juris civilis gloria? Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut eò, quòd invidit, maturè cum exercitu perveniat, te gallorum, illum buccinarum cantus exfulcitat, tu actionem instituis: ille aciem instruit, tu cæves; ne tui consultores: ille, ne urbes, aut castra capiantur. 5. Ille tenet, & scit, ut hostium copia: tu ut aquæ pluvij arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus; tu in regendis, ac nimirum (dicendum est enim quod sentio) *res militari virtus* præstat ceteris omnibus. *HÆC NOMEN* populo Rom. hæc huic urbi æternam gloriam peperit: hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit: omnes urbanæ res, omnia hæc nostra præclara studia, & hæc forensis laus, & industria, latent in tutelâ, ac præsidio bellicæ virtutis. simulatque increpuit suspicio tumultus; artes illico nostræ conticescunt. Et, quoniam mihi videris istam scientiam

Ff 2

juris

1. *Cum multi pares dignitate.* Pall. duo meliores *pares dignitate*, nam tertio hæc omnia desunt, neque etiam conspiciuntur in editionibus duobus primis anni. CCCCXXXIII. & LXXXIX. sed & S. Victoris liber habet *pares*; adeo ut istud revocandum videatur.

2. *Unus autem primus solus possit obtinere.* Lambinus primus, sed frustra. *primus obtinere*, recte dicitur, ut sit nomen à primo, non adverbium. videatur tamen Hotomanus libro II. Observat. c. 12. quod locum habet pro mutilo.

3. *Provinciam tacitam.* Pighius noster libro VI. Fastorum putat hæc

exidisse nomen provinciarum, aut sane negligenter ab Oratore præteritum; qui consulator junioribus, super illo: *est etiam acclamari solus*, quod statim sequitur.

4. *Abfueris tam diu.* S. Victoris membrance habent *abfueris*, veteri ratione scribendi.

5. *Ille tenet & scit, ut hostium copia.* Hæc ista citat Quintilianus libro IX. Instit. Orat. cap. 3. sed alia facie in m. Palatino, quam hodie videntur: neque tamen sine multis nōvis.

juris, tanquam *strolam* osculari tuam, non patiar te in tanto errore versari, ut istud nescio quid, & quod tantopere didicisti, præclarum aliquid esse arbitreris. Aliis ego te virtutibus, continentia, gravitatis, justitiae, fidei, ceteris omnibus, consulatu, & omni honore semper dignissimum judicavi. quod quidem jus civile didicisti: non dicam, operam perdidisti: sed illud dicam, nullam esse in illa disciplina *mutam* ad consulatum viam. omnes enim artes, quæ nobis populi Rom. studia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam utilitatem debent habere. Summa dignitas est in iis, qui militari laude antecellunt. omnia enim, quæ sunt in imperio, & in statu civitatis, ab iis defendi, & firmari putantur. summa etiam utilitas: siquidem eorum consilio, & periculo, cum repub. tum etiam nostris rebus *peris* possumus. Gravis etiam illa est, & plena dignitatis, dicendi facultas, quæ sæpe valuit in consule deligendo, posse consilio, atque oratione, & senatus, & populi, & eorum, qui res judicant, menseis permovere. Queritur consul, qui *dicendo* nonnumquam comprimat tributivos furores, qui concitatum populum flectat, qui largitioni resistat. Non mirum, si ob hanc facultatem homines sæpe etiam non nobiles consulatum consecuti sunt: præsertim cum hæc eadem res plurimas *gratias*, firmissimas amicitias, maxima studia pariat. quorum in isto vestro artificio, Sulpici, nihil est. Primum dignitas in tam *severa* sententia quæ potest esse? res enim sunt parvæ, præter in singulis litteris, atque interpunctionibus verborum occupata. Deinde, etiam si quid apud majores nostros fuit in isto studio, admirationis: id, enuntiationis vestris mysteriis, totum est contentum, & abjectum. Posset agi lege, necne, pauci quondam sciebant. factos enim vulgò non habebant, erant in magna potentia qui consulebantur: à quibus etiam dies, tanquam à Chaldris, petebantur. Inventus est scriba quidem Cn. Flavius, qui *cornicem oculis* confixerit, & singulis diebus ediscendos factos populo proposuerit, & ab ipsis cautis jurisconsultis eorum sapientiam compilarit. Itaque irati illi, quod sunt veniti, ne, dierum ratione pervulgata, & cognita, sine sua opera lege posset agi, notas quasdam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent. Cum hoc fieri bellissimè posset: Fundus Sabinus, meus est: immo meus: deinde iudicium: noluerunt. FUNDVS, inquit, QVI EST IN AGRO, QVI SABINVS VOCATUR. Satis verbosè, cedo, quid postea? EVM AGO EX IVRE QUIR. MVM ESSE AIO. Quid tum? INDE EGO TE EX IVRE MANV CONSERTVM, VOCO. Quid huic tam loquaciter litigioso responderet? Ille, unde petebatur, non habebat. Transit idem iureconsultus, tibi cinis Latini modo: VNDE TV ME, inquit, EX IVRE MANV CONSERTVM VOCASTI, INDE IBI EGO TE REVOCO. Prætor interea, ne pulchrum se, ac beatum putaret, atque aliquid ipse sua sponte loqueretur, et quoque carmen compositum est, cum ceteris rebus absurdum. 2. tum verò in

illo: SVIS VTRISQUE SUPERSTITIBVS, PRÆSENTIBVS: ISTAM VIAM DICO: 3. INITE VIAM. Præsertim agerat sapiens ille, qui inire viam doceret: REDITE VIAM. eodem duce redibant. Hæc iam tum apud illos barbatos, ridicula, credo, videbantur. homines, cum rectè, atque in loco constitissent: iuberi abire: ut, unde abissent, eodem statim redirent. Iisdem ineptiis fucata sunt illa omnia, QUANDO TE IN IVRE CONSPICIO. & hæc, 4. SED ANNE TV DICIS, QVLC AVSA VINDICAVERIS? quædam erant occulta, necessaria ab eis, qui ea tenebant, petebantur: postea verò pervulgata, atque in manibus iactata, & excussa, inanissima prudentia reperta sunt: *frandis* autem, & *stultitia* plenissima. Nam cum per multa præclare legibus essent constituta, ea iureconsultorum ingenii pleraque corrupta, ac depravata sunt. Mulieres omnino propter infirmitatem consilii majores in *tutorum potestate* esse voluerunt: hi invenerunt genera tutorum, 5. quæ potestate mulierum continerentur. Sacra interire illi noluerunt: horum ingenio senes ad coemtionem faciendas, *interimendorum* factorum causa, reperti sunt. In omni denique iure civiæ æquitatem reliquerunt, verba ipsa tenuerunt: 6. ut, quia in alicujus libris, exempli causa, id nomen invenerant, putarunt, omnino mulieres, quæ coemtionem facerent, CAIAS vocari. Jam illud mihi quidem mirum videri solet, tot homines, tamen ingeniosos, per tot annos etiam nunc statuerent non potuisse, utrum diem tertium, an *perendinum*: iudicem, an *arbitrum*: *rem*, an *litem* dici oporteret. Itaque (ut dixi) dignitas in ista scientia consulari nunquam fuit: quæ tota ex rebus fictis, commentitiisque constaret, 7. gratia verò multo etiam minores. Quod enim omnibus patet, & æquè promptum est mihi, & adversario meo, id esse gratum nullo pacto potest. Itaque non modò beneficii collocandi spem, sed etiam illud, 8. quod aliquandiu fuit, LICET CONSERVARE, jam perdidisti. SAPIENS existimari nemo potest in ea prudentia, quæ neque extra Romam usquam, neque Romanæ, rebus prolatis, quidquam valet. peritus ideo haberi nemo potest, quòd in eo, quod sciunt omnes, nullo modo possunt inter se discrepare. difficilis autem res ideo non putatur, quòd & per paucos, & minimè obsecris litteris continetur. Itaque, si mihi, homini vehementer occupato, stomachum moveritis, triduo me iureconsultum esse profitebor. Etenim quæ de scripto aguntur, scripta sunt omnia: neque tamen quidquam tam angustè scriptum est, quòd ego non possim, QVA DE RE AGITUR, addere. Quæ consulantur autem, minimo periculo respondentur. Si id, quod oportet, responderis: idem videate respondisse, quod Servius, sin aliter: etiam *controversum* jus nosse, & tractare videare. Quæ propter non solem illa gloria militaris, vestris formulis, atque actionibus anteponenda est: verum etiam dicendi consuetudo, longe, & multum isti vestri exercitationi 9. ad honorem antecellit. Itaque mihi videntur plerique

1. Quod tantopere didicisti. S. Victoris tantis operis.

2. Tum verò in illis: SVIS VTRISQUE SUPERSTITIBVS, &c. Debeant mihi aliquam gratiam, puto, Critici, quod hunc locum eis finaverim, præcipientibus Pall. quatuor, antea legebamus, tum vero nulli usui, VTRISQUE &c. plura in hunc locum, noster Schottus libro I. Nodor. cap. 10.

3. INITE VIAM. Sic omnes Pall. & olim cæsi quemadmodum & hunc *inire viam*; ubi vulgò *ITE*, & *inire viam*.

4. SED ANNE TV DICIS QVI CAUSA VINDICAVERIS. Editio prima, QVIA. Pal. pr. QVLE ANDEM VINDICAVERIS. ceteri tres, ut & S. V. choris, præferunt ferè, SED ANNE TV DICIS QVI CAUSA VIND. Gulielmius annotavit legendum videri: DICIS CVI CAUSA &c. Lambinus abiecit illud QVI, quod nec in editis ab Victorio. consulari inter alios Cujacius libro V. Observ. cap. 33.

5. Quæ potestate mulierum continerentur, &c. Gulielmius adnotarat *spere* legendum, mulierum quæ in potestate tutorum. sed ignorabat, quæ producit Cujacius libro VII. Observ. cap. 11. eis commo de addas alia, sicut ex Gutherji libris de Iure Pontificio, quibus nihil hæc nostra

securo prodire solent.

6. Quæ in alicujus libris. Pal. pr. ut *Caia*; neque de nihilo esse hæc scriptura; nam & reliqui Pall. item S. Vich. diserte habent *caia*, & vero cum addas, *exempli causa*, apparet præcelsisse quid hujusmodi, forte corrupta sunt verba sequentia, & referendū, ut *Cajam* in alicujus libris, *exempli causa* inveniant, putarunt &c.

7. Gratia verò multo etiam minores. Non potui excludere lectionem Pall. omnium & S. Victoris, confirmatam præterea omnibus editionibus notæ antiquæ postiores enim nobis ingessere, *istam minus*. non malè, si Ciceroni nostram linguam alligere possimus. ac sic & supra dixit cap. XI. *plurimas gratias*, locum hunc annotat item Gulielmius, tanquam de quo differendum haberet, in Rhodis suis.

8. Quod aliquandiu fuit. Est ab iisdem libris universis impressi partem & vo nostroque, aliquando.

9. Ad hanc enim antecedit. Lambinus jactanter annotavit, ante fuisse in libris vulg. illud nostrum; restitutum à se autem *antecedit*, incepto profecto; & contra omnes MSS. nostros & S. Victoris, itaque id rejecti.

rique invidio multo hoc maluisse. post, cum id assequi non potuissent, istuc potissimum sunt delapsi: ut ajunt in Græcis artificibus, eos *audaces* esse, qui *cautari* fieri non potuerint: sic nonnullos videmus, qui oratores evadere non potuerunt: eos ad juris studium devenire. Magna dicendi labor, magna res, magna dignitas, & summa autem gratia. Etenim à vobis salubritas quædam: ab iis, qui dicunt, falsus ipsa petitur. Deinde vestra responsa, atque decreta, & eventuntur sæpe dicendo, & sine defensione oratoris firma esse non possunt: 2. in qua re si satis proficiscim, parcius de ejus laude dicerem: nunc nihil de me dico, sed de iis, qui in dicendo magni sunt, aut fuerunt. Dux sunt artes, quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis: una imperatoris, altera oratoris boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. Ceteræ tamen virtutes ipsæ per se multum valent, justitia, fides, pudor, temperantia: quibus te, Serui, excellere omnes intelligunt: sed nunc 3. de studiis ad honorem dispositis, non de insita cujusque virtute disputo. Omnia ista nobis studia de manibus excutiantur, simulatque aliquis motus novus bellicum canere coepit. Etenim, ut ait ingeniosus poëta, & auctor valde bonus, præliis promulgatis, *pellitur à medio* non solum ista vestra verbosa simulatio prudentiæ, sed etiam ipsa illa domina rerum, *sapientia: vi geritur res*. Spernitur orator, non solum odiosus in dicendo, ac loquax, verum etiam bonus: *horridus miles amatur*. Vestrum verò studium totum jacet. Non ex *jure manum conferunt, sed magis ferro*, inquit, *rem respiciunt*. Quòd si ita est, cedat, opinor, Sulpici, forum castris, otium militiæ, stilus gladio; umbra soli: sit denique in civitate 4. ea prima res, propter quam ipsa est civitas omnium princeps. Verum hæc, Cato, nimium nos nostris verbis magna facere demonstrat: & oblitus esse, bellum illud omne Mithridaticum cum *mulierculis* esse gestum, quod ego longè fecus existimo, judices: deque copauca disseram, neque enim causa in hoc continetur. Nam, si omnia bella, quæ cum Græcis gestimus, contemnenda sunt: decideatur de rege Pyrrho triumphus M. Curii: de Philippo, T. Flaminii: de Ætolis, M. Fulvii: de rege Perse, L. Paulli: de Pseudophilippo, Q. Metelli: de Corinthiis, L. Mammii. sin hæc bella, gravissima, victoriæque eorum bellorum, gravissima fuerunt: cur Asiatica nationes, atque ille à re hostis contemnitur? Atqui ex veterum rerum monumentis, vel maximum bellum populum Rom. cum Antiocho gessisse video; cujus belli victor 5. L. Scipio, parva cum Publio fratre gloria, quam laudem ille Africa oppressa, cognomine ipso præ se ferebat, eandem hic sibi ex Asia nomine assumpsit. Quo quidem in bello virtus emittit egregia M. Catonis, proavi tui. quò ille, quum esset, & ut ego mihi statuo, talis, qualem te esse video, nunquam cum Scipione esset profectus, si cum mulierculis bellandum esse arbitraretur. Neque verò cum P. Africano senatus egisset, ut *legatus fratri proficisceretur*: cum ipse, paulo ante, Hannibale ex Italia expulso, ex

Africa ejecto, Karthagine oppressa, maximis periculis temp. liberavisset, nisi illud grave bellum, & vehemens putaretur. Atqui, si diligenter, quid Mithridates potuerit, & quid effecerit, & qui vir fuerit, consideratis: omnibus regibus, quibuscum populus Rom. bellum gessit, 7. hunc regem nimirum antepones. quem L. Sulla, maximo, & fortissimo exercitu, & pugna excitatum, non rudis imperator, ut aliud nihil dicam, eum bello invecum totam in Asiam, cum pace dimisit: quem L. Muræna, pater hujusce, vehementissimè, vigilantissimèque vexatum, *repressum* magna ex parte, non *oppressum* reliquit: qui rex, tibi aliquot annis sumtis ad confirmandas rationes, & copias belli, tantum ipse opibus, conatuque invaluit, ut se Oceanum cum Ponto, Sertorii copias cum suis juncturum putaret. Ad quod bellum duobus consulibus ita missis, ut 9. alter Mithridatem persequeretur, alter Bithyniam tueretur: alterius res & terra, & mari *calamitosa*, vehementer & opes regis, & nomen auxerunt: L. Luculli verò res, tantæ existiterunt, ut neque majus bellum commemorari possit, neque majore consilio, & virtute gestum. Nam, cum totius impetus belli ad Cyzicenorum mœnia constitisset, eamque urbem sibi Mithridates *Asia januam* fore putavisset, qua effracta, & revulsa, tota pateret provincia: perfecta ab Lucullo hæc sunt omnia: ut urbs fidelissimorum sociorum defenderetur, ut omnes copias regis, 10. diuturnitate obsidionis consumerentur. Quid illam pugnam navalem ad Tenedum, cum contento cursu, acerrimis duobus, hostium classis Italiam spe atque animis inflata pereret: mediocri certamine, & parva dimicatione commissam arbitraris? Mitto prælia: prætereo oppugnationes oppidorum. *expulso regno* tandem aliquando, tantum tamen consilio, atque auctoritate valuit, ut se, rege Armeniorum adjuncto, novis opibus, copiisque renovavit. Ac, si mihi nunc de rebus gestis esset nostri exercitus, imperatorisque dicendum, plurima, & maxima prælia commemorare possem, sed non id agimus, hoc dico: si bellum hoc: si hic hostis, si ille rex *contemnendus* fuisset: neque tanta cura senatus, & populus Roman. suscipiendum putasset, neque tot annos gessisset, neque tanta gloria L. Luculli: neque verò 11. ejus belli conficiendi curam tanto studio populus Rom. ad Cn. Pompejum detulisset: cujus ex omnibus pugnis, quæ sunt innumerabiles, vel acerrima mihi videtur illa, quæ cum rege commissa est, & summa contentione pugnata, qua ex pugna cum se ille eripuisset, & Bosphorum confugisset, quò exercitus *adire* non posset: etiam in extrema fortuna, & fuga, *nomen* tamen retinuit regium. Itaque ipse Pompejus, regno possesso, ex omnibus oris, ac notis sedibus hoste pulso, tamen tantum in unius *anima* posuit, ut, cum omnia, quæ ille tenuerat, adierat, sperarat, victoria possideret, tamen non antè, quàm illum vita expulset, bellum confectum judicaret. Hanc tu hostem, Cato, contemnis, quo cum per tot annos, tot præliis, tot imperatores bella gesserunt? cujus expulsi, & ejecti vita, tanti aestimata est, ut, morte ejus nuntiata, 12. tum denique bellum

Ff 3 lum

1. Summa autem gratia. Etiam istud revocavi, urgentibus mss. & olim editis, recentiores etiam maluerunt.
 2. In qua re si satis est. Pall. Vici. ed. vert. non habent illud re, ut subaudiatur desponsio, ideoque forsitan abiciendum.
 3. De studiis ad honorem dispositis. Pall. omnes ab honore desponsio, edd. vert. ad hon. desponsio. S. Victoris desponsio, forsitan tres voces à fine, sunt interpretum.
 4. Ea prima res. Lambinus, ea prima ars, præter libros tamen.
 5. L. Scipio parva cum P. fratre gloria, &c. Mss. & editi quondam voculis duobus auct. ores. L. Scipio si qua parva, habebatque S. Victoris si qua parva. Gulielmum conjiciebat, si quæ parva eum, &c. non male.
 6. Ut ego mihi statuo, talis. Cohors mss. item editiones exoletae, statum, quæ vera lectio, vel ducit ad verum.
 7. Hunc regem nimirum antepones. Gulielmum mutare cupit nimirum

in nimirum, ego suspicor, regem nimirum, esse glossulam ad pronomen hunc, quamvis & illud abe se item poterat.
 8. Pugna excitatum. Ita Pal. pr. nam ceteri, excitaret, quod & in edd. vert. S. Vici. excitaret. Lambinus heic multa divinat, sed suo Apolline videtur par istud dictionum esse à manu mala, certe, si abis, nihil defuerit sententiæ.
 9. Alter Mithridatem persequeretur. Imo contra fuit, si standum mss. & edd. vert. quibus interposita negatio, non persequeretur.
 10. Diuturnitate obsidionis. S. Victoris & Pal. sec. tert. oct. obsidionis, neque video cur rejici debeat.
 11. Ejus belli conficiendi curam. Ita quidem passim editur: sed antiquitus cusi, sed Pall. & S. Victoris conficiendam exitum, videtur dictio conficiendum ab interpretibus.
 12. Tum denique bellum confectum arbitraretur. Παύσησ, necaliteer omnes mss. nostri atque quondam excusi. Lambinus maluit, & tractavit
 1. Summ

lum confectum arbitratetur? Hoc igitur in bello L. Muranæ, legatum fortissimi animi, summi consilii, maximi laboris cognitum esse defendimus: & hanc ejus operam non minus ad consularum adipiscendum, quam hanc nostram forensis in duffriam, dignitatis habuisse. At enim in præturæ petitione prior renunciatus est Servius. Pergit tunc vos, tanquam ex *syngrapha*, agere cum populo, ut quem locum semel honoris cuiuspiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? **QVOD ENIM FRATREM**, quem Euripum tot motus, tantas, tam variis habere putatis agitationes fluctuum; quantas perturbationes, & quantos ætus habet ratio comitorum? Dies *intermissus* unus, aut nox interposita, sæpe perturbat omnia: & totam opinionem parva nonnumquam causa sit aliud, atque existimamus, ut nonnumquam *ita factum esse* etiam populus admittetur: quasi verò non ipse fecerit. *Nihil est incertius vulgo*, nihil obscurius voluntate hominum, nihil fallacius ratione tota comitorum. Quis L. Philippum 1. summo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio superari posse arbitratus est? quis Qu. Catulum, humanitate, sapientia, integritate antecellentem, à Cn. Manlio? quis M. Scaurum, hominem gravissimum, civem egregium, fortissimum senatorem, à Qu. Maximo? non modo horum nihil ita fore putatum est, sed ne cum esset factum quidem, *quare ita factum esset*, intelligi potuit. Nam ut temperates sæpe certo aliquo cæli signo commoventur, sæpe improvisò nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex causa excitantur: 2. sic in hac comitorum tempestate populari, sæpe intelligas, quo signo commota sit: sæpe ita obscura est, ut *causa* excitata esse videatur. Sed tamen, si est reddenda ratio: dux res vehementer in prætura desiderata sunt, quæ ambæ in consularum tum Muranæ profuerunt, una, *expectatio muneris*, quæ & rumore nonnullo, & studiis, sermonibusque competitorum creverat: altera, quod ii, quos in provincia, 3. ac legatione omnis & liberalitatis, & virtutis suæ teste habuerat, nondum decesserant. Horum utrumque ei fortuna ad consulatus petitionem reservavit: nam & L. Luculli exercitus, qui ad triumphum convenerat, 4. idem comes L. Muranæ prætoris fuit: & munus amplissimum, quod petitio præturæ desiderabat, prætura restituit. Num tibi hæc parva videantur adjumenta & subsidia consulatus? *voluntas multorum*? quæ cum per se valet multitudine, cum apud suos gratia, tum verò in consule declarando multum etiam apud universum populum Romanum, auctoritatis habet: suffragatio militaris? imperatores enim comitiis consularibus, non verborum interpretes deliguntur, quare gravis est illa oratio, **ME SÆVULUM** recreavit: me præda donavit: hoc duxce castra cepimus, signa contulimus: numquam iste plus militi laboris imposuit, 5. quam sibi sumit ipse: cum fortis, tum etiam felix. Hoc quanti putas esse ad famam hominum, ac voluntatem? etenim, si tanta illis comitiis religio est, ut adhuc semper *omen* valuerit *prærogativum*: quid mirum est, in hoc felicitatis famam, sermonemque valuisse? Sed, si hæc levior ducis, quæ sunt gravissima, & hanc urbanam suffragationem militari anteponis: noli ludorum hujus elegantiam, & scenæ magnificentiam valde contemnere: quæ huic admodum profuerunt. Nam quid ego dicam, populum, ac vulgus im-

peritorum studio magnope delectari, minus est mirandum, quamquam huic causæ id satis est, sunt enim populi, ac multitudinis comitia. Quare si populo ludorum magnificentia voluptati est, non est mirandum, eam L. Muranæ apud populum profuisse. Sed si nosmetipsi, qui & ab delectatione omni negotiis impedimur: & in ipsa occupatione delectationis aliam multas habere possumus, ludis tamen oblectamur, & ducimur: quid tu admirare de multitudine indocta? L. Orho, vir fortis, meus necessarius, equestris ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam voluptatem. Itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima, quod honestissimo ordini cum splendore fructus quoque jucunditatis est restitutus. Quare delectant homines, mihi crede, ludi, etiam illos, qui *disimulant*, non solum eos, qui fatentur: quod ego in mea petitione sensi, nam nos quoque habuimus scenam competitorum. Quod si ego, qui tres ludos ædilis feceram, tamen Antonii ludis commovebat: tibi, qui casu nullos feceras, nihil hujus itam ipsam, quam irrides, agenteam scenam, adversatam putas? Sed hæc sanè sint paria omnia: sit par forensis opera militari: sit par militari suffragatio urbana: sit idem, magnificentissimos, & nullos umquam fecisse ludos: quid in ipsa prætura nihili existimas inter tuam, & istius sortem interfuisse? Hujus forte ea fuit, quam omnes tui necessarii tibi optabamus, juris dicendi: in qua gloriæ conciliat *magnitudo negotii*: gratiam, æquitatis largitio: qua in forte sapiens prætor, qualis hic fuit, officionem vitæ æqualitate decernendi, benevolentiam adjungit lenitate audiendi. Egregia, & ad consulatum apta provincia, in qua laus æquitatis, integritatis, facilitatis, ad extremum ludorum voluptate *concluditur*. Quid tua fors? tristis, atrox, quæstio peculatus, ex altera parte, lachrymarum, & squælotis: ex altera, 7. plena catenarum, atque indicum, cogendi iudices inviti, retinendi contra voluntatem: scribe damnatus, ordo totus alienus: Sullana gratificatio reprehensa: multi viri fortes, & propè pars civitatis offensa: elites severe æstimate: cui placet, obvisatur: cui dolet, *minuit*. Postremo tu in provinciam ire voluisti, non possum id in te reprehendere quod 8. in me ipso & prætor, & consul probavi, sed tamen L. Muranæ provincia multas bonas gratias cum optima exitimatione attulit, habuit proficiens delectum in Umbria: dedit ei faustum & utilem resp. liberalitatis: qua usus, multas sibi tribus, quæ municipiis Umbriæ conficiuntur, adjunxit. ipse autem in Gallia, ut nostri homines desperatas jam pecunias exigent, *æquitate*, diligentiaque perfecit. Tu interea Romæ scilicet amicis prætor fuisi, fateor: sed tamen illud cogita, non vulgorum amicorum studia minui solere in eos, à quibus provincias contemni intelligant. Et, quoniam ostendi, iudices, parum dignitatem præ consulatus petitionem, disparem fortunam provincialium negotiorum in Muranæ, atque in Sulpicio fuisse: dicam jam apertius, in quo meus necessarius fuerit inferior, Servius, & ea dicam, vobis audientibus, amisso jam tempore, quæ ipsi soli, re integra, sæpe dixi. Petere consulatum nescite te, Servi, per te tibi dixi: & in his rebus ipsis, quas te magno, & forti animo & agere, & dicere videbam, tibi solitus sum dicere, magis te *fortem senatorem* mihi videri, quam sapientem candidatum. Primum accusandi terrores, & minæ: quibus

1. Summo ingenio, optata gratia.] Horomanus lib. II. Observat. cap. 17. reponit, optata. sed præter libros veter. intelligitur autem *foras*; quod annotavit ad eam Guilelmus.

2. Sic in hoc comitorum tempestate, &c.] Lambinus hæc omnia prohibito mutat: in vitis libris, nec ulla urgente ratione.

3. Et legatione omnis & liberalitatis.] Malim cum S. Victoris emul.

4. Item comes L. Muranæ.] Egregie; comitatus est enim exercitus suum candidatum. sic est in omnibus nostris, itaque non est quod recipiamus Lambini emittit, etiam à divinatione Horomani, d. cap. 17.

5. Quam sibi sumit ipse, cum fortis &c.] Distinctionem bene mutat Guilelmus, antea in prælo; sumit: ipse cum fortis &c. minus veniit.

6. Sed si nosmetipsi, qui & ab delectatione, &c.] Lambinus bene hæc tueret contra Horomani emendationem. idem tamen minus recte ita-
tim coniecit, multitudinis in duffram.

7. Plena catenarum, & indicum.] Ita reponendum, non iudicum, quod in vulgata. Pal. oct. præterea habebat, alias legi *vinculum*, vix autem probare.

8. In me ipso & prætor & consul probavi.] S. Vict. Pal. sec. & præf. cap. 17. prob. tert. & præf. consule. oct. in me ipso & præf. consule. prob. primum; in me ipso præf. consule. probavi; quod verius videtur, nisi potius fuit, & prætor & consule. prob. certe compendium scripturæ hęc novissime, prode editio prima, quæ & præf. consule. probavi.

bus tu quotidie uti solebas, sunt fortis viri: sed & populari opinionem à spe adipiscendi avertunt, & amicorum studia debilitant. Nescio quo pacto *semper hoc fit*: neque in uno, aut altero animo adversum est, sed jam in pluribus: simulatque candidatus accusationem meditari visus est, ut hodie *desperasse* videatur. Quid? ergo acceptam injuriam persequi non placet? imò vehementer placet: sed aliud tempus est petendi, aliud persequendi. petitionem ego, præsertim consularum, magna spe, magno animo, magnis copiis & in forum, & in campum deduci volo: non placet mihi inquisitio candidati, prænantia repulsa: non testium potius, quam suffragatorum comparatio: non minx magis, quam blanditix: non declamatio potius, quam perflatatio: præsertim cum jam hoc novo more omnes ferè domos omnium concurrunt, & ex vultu candidatorum conjecturam faciant, quantum quisque animi & facultatis habere videatur. Videsne tu illum tristem? demissum: jacet, diffidit, abiecit hastas. Serpit hic rumor: 2. Scis tu *ILLUM* accusationem cogitare? inquirere in competitores? testis querere? alium faciam, quoniam sibi hic spe desperat. Eiusmodi candidatorum amici intimi debilitantur, studia deponunt, & aut testatam rem abjiciunt, aut suam operam & gratiam iudicio, & accusationi reſervant. Accedit eodem, ut etiam ipse candidatus, totum animum, atque omnem curam, operam, diligentiamque suam in petitione non possit ponere, adiungitur enim *accusationis cogitatio*, non parva res, sed nimium omnium maxima. magnum est enim, te comparare ea, quibus possis hominem è civitate, præsertim non inopem, neque infirmum, exturbare: qui & per se, & per suos, & verò etiam per alienos defendatur. omnes enim ad pericula propulsanda concurrimus. & QVI NON aperte inimici sumus, etiam alienissimis, in capitis periculis, amicissimorum officia, & studia præstamus. Quare ego expertus & petendi, & defendendi, & accusandi molestiam, sic intellexi: in petendo, studium esse acerrimum: in defendendo, officium: in accusando, laborem. Itaque sic status, sicuti nullo modo posse, ut idem accusationem & petitionem consulari diligenter adornet, atque instruat, unum sustinere pauci possunt, utrumque homo. 4. Tu, cum te de curriculo petitionis deflexisses, animumque ad accusandum transtulisses, existimasti, te utrique negotio satisfacere posse? vehementer errasti, quis enim dies fuit, postquam in istam accusandi denuntiationem ingressus es, quem tu non totum in ista ratione consumseris? Legem *ambitus* flagitasti, quæ tibi non deerat, erat enim severissime scripta Calpurnia. gestus est mos & voluntati, & dignitati tuæ. sed tota illa lex accusationem tuam, si haberes nocentem reum, fortasse armasset: petitioni verò refragata est. Poena gravior in plebem tua voce efflagitata est, commoti animi sunt tenuiorum. Exsiliium in nostrum ordinem. Concessit senatus petitioni tuæ: sed non libenter duriores fortuna communi conditionem, te auctore, constituit, *Verbi accusationis* poena addita est: voluntas offensæ multorum, quibus aut contra valitudinis comòdum laborandum est, aut in comò-

modo morbi etiam ceteri vitæ fructus relinquendi. Quid ergo? hæc quis tulit? is, qui auctoritati senatus, voluntati tuæ paruit: denique is tulit, & cui minimè proderant. Illa, quæ mea summa voluntate senatus frequens, repudiavit, mediocriter adversata tibi esse existimas? *confusionem suffragatorum* flagitasti, & prorogationem legis Manilia, & aequationem gratiæ, dignitatis, suffragiorum. Graviter homines honesti, atque 7 in suis civitatibus, & municipiis gratiosi tulerunt, à tali viro esse pugnatum, ut omnes & dignitatis, & gratiæ gradus tollerentur. Idem edititios iudices esse voluit, ut odia occulta civium, quæ tacitis nunc distordis continentur, in fortunas optimi cuiusque eumperent. Hæc omnia, tibi accusandi viam muniebant, adipiscendi obſcæpabant. Atque ex omnibus illa *plaga est* injecta petitioni tuæ, non tacente me, maxima: de qua ab homine ingeniosissimo, & copiosissimo, Hortensio, multa gravissime dicta sunt: quo etiam mihi durior locus est dicendi datus: ut, cum ante me & ille dixisset, & vir summa dignitate, & diligentia, & facultate dicendi, M. Crassus, ego in extremo non partem aliquam agerem causæ, sed de tota te dicerem, quod mihi videretur, itaque in iisdem rebus ferè verſor, & quod possum, iudices, & occurro vestræ sapientiæ. Sed tamen, Servi, quam te *securum* putas iniecisse petitioni tuæ, cum tu populum Rom. in eum metum adduxisti, ut pertimeret, ne consul Catilina fieret, dum tu accusationem comparares, deposita, atque abjecta petitione? Etenim te inquirere videbant, tristem ipsum: mortuos amicos, observationes, testificationes, seductiones testium, secessionem subscriptorum animadvertabant: quibus rebus ceteri ipsi candidatorum vultus, obscuriores videri solent. Catilinam interea alacrem, atque lætum, stipatum choro juventutis, & vallatum indicibus, atque sicariis, inflatum eum spe militum, tum collega mei, quem admodum dicebat ipse, promissis, circumfluente colonorum Arretinorum, & Fesulanorum exercitu. quam turbam dissimillimo ex genere distinguebat homines 10 petenti Sullani temporis calamitate vultus erat ipsius plenus furoris: oculi, sceleris: sermo, arrogantix: sic ut ei jam exploratus, & domi conditas consularis videretur. Marcanam contemnebat: Sulpicium accusatorem suum numerabat non competitorum: ei vim denuntiabat: reipubl. minabatur. Quibus rebus, qui timor bonis omnibus injectus sit, quantaque desperatio reipubl. si ille factus esset, nolite à me commoneſcere velle: vosinet ipsi vobiscum recordamini. meministis enim, cum illud nefarii gladiatoris voces percerebruisſent, quas habuisse in concione domestica dicebatur, cum *miserorum fideliem defensorem* negasset inveniri posse, nisi eum, qui ipse miser esset: integrorum, & fortunatorum promissis laucios, & miseros credere non oportere: quare qui consumpta replere, crepta recuperare vellent, spectarent quid ipse deberet, quid possideret, quid auderet: minimè timidum, & valde calamitosum esse oportere eum, qui esset futurus dux, & signifer castris totorum. Tum igitur his rebus auditis, meministis fieri senatusconsultum, referente me, ne postero die comitia haberentur, ut de his rebus in senatu agere possemus. Itaque postredie,

Et 4

frequenti

1. *Declamatis potius, quam perſalutatis.* Haud aliter Pal. sec. tert. & S. Victoris, alludebat Pal. oct. in quo *perſalutatis* vulgato hæctenus deſiſit illud per. est autem *perſalutatis*, obire omnium domos salutandi causa. qua voce utitur Tullius pro Flacco c. 18. pr.

2. *Scis tu illum accusatum.* Lambinus, *Refuta tu illum*, sed ex supervacuo, sanè per. et libros.

3. *Aut testium rem.* Veruſte publicati, *aut certam rem*. S. Viç. & Pal. sec. tert. *testium rem*, oct. *aut rem esse rem*. testat tamen vulgata in Pal. pr. forte fuit, aut testium rem *deponunt*, annotat Guilhelmus, unde, *Dei & huiusmodi testari*.

4. *In curia de curricula petitionis, &c.* Ita miſ. nostri omnes, neque secus oct. tert. recentiores omiserunt it.

5. *In minime perſalutatis.* Guilhelmus coniecit *perſalutatis*.

6. *Prærogationem legis Manilia.* Haud aliter quidem Pal. pr. sed sec.

tert. oct. & S. Victoris *prærogationem*, Guilhelmus jubet videamus ne fuerit *abrogationem*.

7. *In suis civitatibus.* S. Victoris, *vicinitatibus*, quod non contemserim.

8. *Quorum vestre sapientia.* Ita Pall. omnes, Horomanus divinat. lib. 11. cap. 13. observat *ſapientia*, & vero in Mem. & S. Victoris redat *ſapientia*.

9. *Vallatum indicibus atque sicariis.* Lambinus *audacibus atque sicariis*, *indicibus* horum multa passim apud nostrum mentio, & nominatim pro Sulla cap. 24.

10. *Prærogati Sullani temporis calamitate.* Lambinus *perſalutatis*, sed non inſtudentibus miſ. & aliouin est apud nostrum *ſapientis*, ut pro Flacco cap. 19. f.

frequenti senatu, Catilinam excitavi, atque eum de his rebus iussi, si quid vellet, quæ ad me allatæ essent, dicere. Atque ille, ut semper fuit aperiissimus, non se purgavit, sed indicavit, atque induit. tum enim dixit, *DVO CORPORA esse rei publicæ unum debile, infirmo capite: alterum firmum, sine capite: huic, cum ita de se meritum esset, caput, se vivo, non defuturum. Congemuit senatus frequens, neque tamen satis severe, pro rei indignitate, decrevit. nam partim idem fortes in decernendo non erant, quia nihil timebant: partim, quia timebant. Tum erupit e senatu, triumphans gaudio, quem omnino vivum illinc exire non oportuerat: præsertim cum idem ille in eodem ordine paucis diebus antè, Catoni, fortissimo viro, iudicium minitanti, ac denuntianti, respondisset, si quod esset in suas fortunas incensum excitatum, id se non aqua, sed ruina restincturum. His tum rebus commotus, & quod homines iam tum conjuratos cum gladiis in campum deduci à Catilina sciebam, descendi in campum cum firmissimo præsidio fortissimorum virorum, & cum illa lata, insignique lorica, non quæ me tegeter (etenim sciebam Catilinam non latus, aut ventrem, sed caput, & colulum solere petere) verum ut omnes boni animadverterent, & cum in metu, & periculo consultum viderent, id quod est factum, ad opem, præsidiumque meum concurrerent. Itaque cum te, Servi, remissiore in petendo putarent, Catilinam & spe, & cupiditate inflammatum viderent: omnes, qui illam ab republica posse depellere cupiebant, ad Murænam se statim contulerunt. Magna est autem comitiis consularibus repentina voluntatum inclinatio, præsertim cum incubuit ad virum bonum, & multis aliis adjumentis petitionis ornatum. qui cum honestissimo patre, atque majoribus modestissima adolescentia, clarissima legatione, prætura probata in jure, grata in munere, ornata in provincia, petisset diligenter, & ita petisset, ut neque minanti cederet, neque cuiquam minaretur: huic mirandum est magno adjumento Catilinæ subitam spem consularis adipiscendi fuisse? Nunc mihi tertius ille locus est orationis de ambitu criminibus, perurgatus ab iis, qui ante me dixerunt: à me, quoniam ita Muræna voluit retractandus: quo in loco Postumio, familiari meo, ornatissimo viro, de divisorum iudiciis, & de deprehensis pecuniis: adolescenti ingentoso & bono. Ser. Sulpicio, de equitum centuriis: M. Catoni, homini in omni virtute excellenti, de ipsius accusatione, de senatusconsulto, de republica respondebo. Sed pauca, quæ meum animum repente moverunt, prius de L. Muræna fortuna conquerar. Nam cum sæpe antea, iudices, & ex aliorum miseris, & ex meis curis, laboribusque quotidianis, fortunatos eos homines iudicarem, qui remoti à studiis ambitionis, otium, ac tranquillitatem vitæ secuti sunt: tum verò in his L. Muræna tantis, tamque improvisis periculis ita sum animo affectus, ut non quam satis neque communem omnium nostrum conditionem, neque hujus eventum, fortunamque miserari: qui primum dum ex honoribus continuis familiaræ, majorumque suorum unum ascendere gradum dignitatis conatus est, venit in periculum, ne & ea, quæ relicta; & hæc, quæ ab ipso parta sunt, amittat: deinde propter studium novæ laudis, etiam in veteris fortunæ discrimen adducitur. quæ enim sunt gravia, iudices, tum illud*

acerbissimum est. quod habet eos accusatores, non qui odio inimicitiarum ad accusandum, sed qui studio accusandi ad inimicitias descenderent. Nam, ut omitam Servium Sulpicium, quem intelligo non in injuria L. Muræna, sed honoris contentione permotum: accusat paternus amicus, & Cn. Postumius, vetus, ut ait ipse, vicinus, ac necessarius; qui necessitudinis causas compitibus protulit, similitatis nullam commemorare potuit: accusat Ser. Sulpicius, sodalis filii, cujus ingenio paterni omnes necessarii munitiones esse debebant; accusat M. Cato, qui quamquam à Muræna nulla re unquam alienus fuit, tamen ea conditione nobis erat in hac civitate natus, ut ejus opes, & ingenium, præsidio multis etiam à alienissimis vix cuiquam inimico, exitio esse deberet. Respondebo igitur Postumio primum, qui nescio quo pacto mihi videtur pratoris candidatus in consularem, quasi defensoris in quadrigrarum curriculum incurere: cuius conspetitores si nihil deliquerunt, dignitari eorum concessit, cum petere desistit. sin autem eorum aliquis largitus est: & petendus amicus est, qui alienam potius injuriam, quam suam persequatur.

Ea omnia, quæ & Postumio, & Ser. Sulpicio, adulescenti, responsa sunt, desiderantur.

Venio nunc ad M. Catonem, quod est firmamentum, ac robor totius accusationis: qui tamen ita gravis est accusator, & vehemens, ut multo magis ejus auctoritatem, quam criminatorem pertimescam. In quo ego accusatore, iudices, primum illud deprecabor, ne quid L. Muræna dignitas illius, ne quid expectatio tribunatus, ne quid totius vitæ splendor, & gravitas noceat: denique ne ea soli huic ob sint bona M. Catonis, quæ ille adeptus est, ut multa prodesse possit. Bis consul fuerat P. Africanus, & duos terrores hujus imperii, Karthaginem, Numantiamque deleverat; cum accusavit, L. Cottam. erat in eo summa eloquentia, summa fides, summa integritas, auctoritas tanta, & quanta in ipso imperio populi Romani, quod illius opera tenebatur. Sæpe hoc majores natu dicere adivi, hanc accusatoris eximiam dignitatem plurimum L. Cottæ profuisse, noluerunt sapientissimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ita quemquam cadere in iudicio, ut nimis advertarii viribus abjectus videretur. Quid? Ser. Galbam (nam traditum memoriæ est, nonne proavo tuo, fortissimo, atque florentissimo viro, M. Catoni, incumbenti ad ejus perniciem, populus Rom. eripuit? Semper in hac civitate NIMIS MAGNIS accusatorum opibus & populis universis, & sapientibus, ac multum in posterum prospicientes iudices resisterunt. Nolo accusator in iudicium potentiam afferat, non vim majorem aliquam; non auctoritatem excellentem. non nimiam gratiam. valeant hæc omnia ad salutem innocentium, ad opem impotentium, ad auxilium calamitosorum: in periculo verò, & in pernicie civium, repudientur. Nam si quis hoc forte dicat, Catonem descensurum ad accusandum non fuisse, nisi prius de causa judicasset: iniquam legem, iudices & miseram conditionem instituet periculis hominum, si existimabit, iudicium accusatoris in reum pro aliquo præiudicio valere oportere. Ego contra consilium, Cato, propter singularem animi mei de tua virtute iudicium, vituperare non audeo: & nonnulla in re fortitan conformare, & leviter emendare possum. Non multa

peccat.

1. Sed indicavit atque induit. Ita primum coniecerat Horomanus, adprobaturque à Pall. sec. terr. & S. Victoris, nam vulgo inani, quod nihil est, alterum est à fecis sumtum, qui cum ferrum declinare possent, in id quasi ultro incurrant.

2. Cn. Postumius. Si ad quiescendum mss. nostris, & ead. obsoletis, reponendum tam hæc quam supra & infra Postumius. sicque etiam restat in S. Victoris, annotavit Guilielmus.

3. Alienissima vix cuiquam inimico, exitio esse deberet. (Est à Lambini conjectura, cum in m. Memmi fuisse, prius publicabatur, alienissima vix cuiquam inimico esse deberet. S. Victoris præfert alienissima, ex quo vix cuiquam inimico esse deberet. cui scripturæ alludant Pall. in qui-

bus, alienissima vix cuiquam, adeo ut appareat verbis transpositis legi alienis, exitio vix cuiquam inimico esse deberet.

4. Quanta in ipso imperio populi Rom. etc. Sic solum Pall. pr. quippe sec. terr. est S. Victor. editio C. C. C. LXXXIII. adhuc tollunt voculam ipsa neque requiritur, vulgatur ante aliquot annos, quanta in homine quinquam, quantam in ipso, etc. sed priora illa non comparant in nostris mss. Ideoque jure abiecerit Lambinus, Manubius alii.

5. Nonnulla iure fortitan. Ita editio prima & Victoriana. at Lambinus in 123. insulle. it sequitur Pall. omnes & S. Victoris exemplar. utramque voculam abiecerunt.

peccas, inquit ille fortissimo viro senior magister: sed speccas, te regere possum. At ego te verissime dixerim peccare nihil, neque ulla in re te esse huiusmodi, ut corrigendus potius, quam leviter inflectendus esse videare. finxit enim te ipsa natura ad honestatem, gravitatem, temperantiam, magnitudinem animi, iustitiam, ad omnes denique virtutes *magnum hominem*, & excessum. accessit his tot, doctrina non moderata, nec mitis, sed ut mihi videtur, paullo asperior, & durior, quam veritas, aut natura patiatur. Et quoniam non est nobis hæc oratio habenda aut cum imperita multitudine, aut in aliquo conventu agrestium: audacius paulo de studiis humanitatis, quæ & mihi, & vobis nota, & jucunda sunt, disputabo. In M. Catone, iudice, hæc bona, quæ videmus divina, & egregia, ipsius scitote esse propria. quæ nonnumquam sequimur, ea sunt omnia non à natura, sed à magistro. Fuit enim quidam summo ingenio vir, Zeno, cujus inventorum & multi Stoici nominantur. Hujus sententiæ sunt, & præcepta ejusmodi: SAPIENTEM gratia nunquam moveri, nunquam cuiusquam delicto ignoscere; neminem misericordem esse, nisi stultum, & levem: viri non esse, neque exorari, neque placari, solos sapientis esse, si distortissimi sint, formosos: si mendicissimi, divites: si servitum serviant, reges; nos autem, qui sapientis non sumus, fugitivos, exsules, hostes: insanos denique esse dicunt: omnia peccata esse paria: omne delictum, scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam eum, qui patrem suffocaverit: sapientem nihil opinari, nullius rei poenitere, nulla in re falli, sententiam mutare nunquam. Hæc homo ingeniosissimus, M. Cato, auctoribus eruditissimis inductus, arripuit: neque disputandi causa, ut magna pars, sed ita vivendi. Petunt aliquid publicani? cave quidquam habeat momenti gratia. Supplices aliqui veniunt, miseri, & calamitosi? sceleratus, & nefarius fueris, si quidquam, misericordiam adductus, feceris. Fatetur aliquis se peccasse, & ejus delicti veniam petit? nefarium esse facinus, ignoscere. Ar leve delictum est. omnia peccata sunt paria. Dixisti quippiam, fixum, & statutum est. Non re ductus es, sed opinione, sapiens nihil opinatur. Errasti aliqua in re. male dici putat. Hac ex disciplina illa nobis sunt. Dixi in senatu me nomen consularis candidati delaturum. Iratus dixisti, nunquam, inquit, sapiens irascitur. Attemporis causa. Improbi, inquit, hominis est, mendacio fallere: mutare sententiam, turpe est: exorari, scelus: misereri, flagitium. Nostri autem illi (fatebor enim, Cato, me quoque in adolescentia, diffusum ingenio meo, quæsisse adjuvamenta doctrina) nostri, inquam, illi à Platone, & Aristotele, moderati homines, & temperati, ajunt, APUD SAPIENTEM valere aliquando gratiam! viri boni esse misereri: distincta genera esse delictorum, & dispares poenas: esse apud hominem constantem ignoscendi locum: ipsum sapientem sæpe aliquid opinari, quod nesciat: irasci nonnumquam: exorari eundem, & placari: quod dixerit,

interdum, si ita rectius sit, mutare: de sententiâ decedere aliquando: omnes virtutes mediocritate quadam esse moderatas. Hos ad magistros si qua te fortuna, Cato, cum ista natura detulisset: non tu quidem vir melior esses, nec fortior, nec temperantior, nec justior, (neque enim esse potes) sed paulo ad lenitatem propensior. non accusares nullis adductus: inimicitis, nulla læcessit injuria, pudentissimum hominem, summa dignitate, atque honestate præditum: putares, cum in ejusdem anni custodia te, atque L. Murænam fortuna posuisset, aliquo te, cum hoc, *republica vinculo esse conjunctum*: quod atrociter in senatu dixisti, aut non dixisses, 1 aut seposuisses, aut mitiorem in partem interpretare. Ac te ipsum (quantum ego opinione auguror) nunc & animi quodam impetu concitatum, & vi naturæ, atque ingenii elatum, & recentibus præceptorum studiis flagrantem jam, *usus flebit, dies lenis, atque mitigabit*. Et tunc isti ipsi mihi videntur vestri præceptores, & virtutis magistri, sineis officiorum paulo longius, quam natura vellet, protulisse: ut, cum ad ultimum animo contendissemus, ibi tamen, 2 ubi oportet, consisteremus. Nihil ignoveris. Immo aliquid, non omnia. 3 nihil gratiæ causa feceris. Immo resistito gratiæ, cum officium, & fides postulabit. 4 Misericordia commotus ne sis. Etiam in dissolvenda severitate: sed tamen est laus aliqua humanitatis. In sententiâ permaneto. 5 Verò, nisi sententiam alia vicerit melior. Hujusmodi Scipio ille fuit, quem non poenitebat facere idem, quod tu, habere eruditissimum hominem, 6 & penè domi: cujus oratione, & præceptis, quamquam erant eadem ista, quæ te delectant, tamen asperior non est factus, sed (ut accepi à senibus) lenissimus. Quis verò C. Lælio comior? quis jucundior, eodem ex studio isto? 7 quis illo gravior? sapientior? Possum de L. Philippo, de C. Gallo dicere hæc eadem: sed te domum jam deducam tuam. Quemquamne existimas Catone, proavo tuo, 8 commodiorem, comiorem, moderatiorem fuisse, ad omnem rationem humanitatis? de cujus præstanti virtute cum verè, graviterque diceres, *domi*: necum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Est illud quidem exemplum tibi propositum domi: sed tamen naturæ similitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quam ad unumquemque nostrum pervenire potuit: ad imitandum verò tam mihi propositum exemplum illud est, quam tibi. Sed, si illius comitatem, & facilitatem tuæ gravitati, severitati que aspereris: non ista quidem erunt meliora, quæ nunc sunt optima, sed certè *constata jucundius*. Quare, ut ad id, quod institui, revertar, tolle mihi è causa nomen Catonis; remove, ac prætermitte AUCTORITATEM, quæ in iudicio aut nihil valere, aut ad salutem debet valere: congregere mecum criminibus ipsis. Quid accusas, Cato? quid asfers in iudicium? quid arguis? Ambitum accusas? non defendo. Me reprehendis, quòd idem defendam, quòd 9 lege punierim. Punivi ambitum, non innocentiam. ambitum verò ipsum vel tecum accusabo, si voles. Dixisti, senatus consultum, me referente, esse factum, SI MERCEDIBUS

Ff 5 COR-

1. *Aut seposuisses, aut mitiorem.*) Lambinus, aut se posuisses, mitiorem, quod tamen non est à libris sed conjectura Hotomani l. r. observat. cap. 12. quæ necessaria heic non erat. nam seposuisses, quæ regimus & acculimus, videtur lib. 1. de Oratore, cap. 37.
2. *Ubi oportet consistere.*) Apæge hinc Lambini negativum non consistere; contra mentem auctoris, contra membranas, neque aliqui deest ut visum Hotomano, consulatur Lipsius, Manuductione ad Stoicæ.
3. *Nihil gratiæ causa feceris.*] Sic nunc quidem editur. ante annos eentum legebatur, nihil gratiæ consistere; quod & in Pall. & S. Victoris. forte, consistere, inquit Gulielmus.
4. *Misericordia commotus ne sis.* Estiam in dissolvenda etc. Interpunctio-ne mutata, forte auctori sua redidit est sensus: ut vellet ita esse, absc. misericordiam ea quæ dissolvit severitatem, &c. Lambinus admittit Hotomani d. vinct. on m. i. no. sed. sed tamen est etiam in d. dissolvenda severitate laus aliqua. etc. d. cap. 35. nimis licenter, & minus verè.

5. *Verè quæ sententiâ alia vicerit melior.*) Est à Pall. nostris & S. Vi-ctoris. prius euli: *enim verò nisi sententiâ alia, etc.*
6. *Et penè domi.*) Vulgata, *et penè domum domi*. sed illud domi non est in editione prima, *domum* verò in altera, neque habet adeo codex S. Victoris, aut Pal. sec. tert. o. c. extat in primo, sed is quoque exclusit *domi*. Vult nimirum, Panætorum tantum non habitasse cum Scipione omni-teribus posse etiam legi *plaud.* nam S. Victoris habet *penè*.
7. *Quis illo gravior?* Non ineptè conjicit Gulielmus, *Philæ gravior* ego præ: ea mallem, *gravior*.
8. *Commodiorem comiorem.*) S. Vict. *communiterem*, quod & in Pal. sec. tert. o. c. item editione CCCCLXXXIII. & quæ heic convenit quam alterum.
9. *Legi punierim. Punivi.*] Lambinus heic secutus est scriptoræ exem-plaribus S. Victoris, *punierim. Punivi*. majora sunt alia quæ erant redo- nanda Ciceroni, quam vetus scribendi ratio. ideoque tanti non habui ut imitaret.

COARRPTI. obviam candidatis fissent, si conducti sectarentur, si gladiatoribus i vulgo locus tributum, & item prandia si vulgo essent data; contra legem Calpurniam factum videri. Ergo ita senatus iudicat, contra legem facta hæc videri, si facta sint: decernit, quod nihil opus est, dum candidatis morem gerit. nam factum sit, necne, vehementer quaeritur. si factum sit, quin contra legem sit, dubitare nemo potest. Est igitur ridiculum, quod est dubium, id relinquere incertum: quod nemini dubium potest esse id iudicare. Atque id decernitur omnibus postulantis candidatis: ut ex S. C. neque cuius intersit, neque contra quem sit, intelligi possit. Quare doce, à L. Muræna illa esse commissã. tum egomet tibi contra legem commissã esse concedam. Multi obviam prodierunt de provincia decedenti, consularum petenti. *Solutio.* Ecce autem non proditur revertenti? quæ fuit ista multitudo? Primum, si tibi istam rationem non possim reddere: quid habet admirationis, tali viro advenienti, candidato consulari, obviam prodissi multos? quod nisi esset factum, magis mirandum videretur. Quid, si etiam illud addam, quod à consuetudine non abhorret, rogatos esse multos? num aut criminofum sit, aut mirandum, qua in civitate rogati infimorum hominum filios propè de nocte ex ultima saepe urbe deductum venire soleamus, in ea non esse gravatos homines prodire hora tertia in campum Martium, præsertim talis viri nomine rogatos? Quid, si omnes societates venerunt, quorum ex numero multi hic sedent iudices? quid, si multi homines nostri ordinis honestissimi, quid, si illa officiosissima, quæ neminem patitur, non honeste in urbem introitæ tota natio candidatorum? si denique ipse acculator noster Postumius obviam cum bene magna cetera sua venit, quid habet ista multitudo admirationis? omitto clientibus, vicinis, tribuleis, exercitum totum Luculli, qui ad triumphum per eos dies venerat. hoc dico, frequentiam in isto officio gratuitam, non modò dignitati ullius unquam, sed ne voluntati quidem defuisse. At sectabantur multi. Doce, mercede concedam esse crimen, hoc quidem remoto, quid reprehendis? Quid opus est, inquit, sectatoribus? A metu id quaeris, quid opus sit eo, quo semper usi sumus? Homines tenues unum habent in nostrum ordinem aut promerendi, aut proferendi beneficii locum, hanc in nostris petitionibus operam, atque affectionem, neque enim fieri potest, neque postulandum est à nobis, aut ab equitibus Romanis, ut suos necessarios candidatos sectentur totos dies, à quibus si domus nostra celebratur, interdum ad forum deducimur, si uno Basilicæ spatio honestamur, diligenter observari videmur & coli. Tenuiorum, & non occupatorum amicorum est ista affiditas: quorum copia bonis, & beneficiis desse non solet. Noli igitur eripere hunc inferiori generi hominum fructum officii, Cato sine eos, qui omnia à nobis sperant, habere ipsos quoque aliquid quod nobis tribuere possint. Si nihil est, præter ipsorum suffragium, tenne est: si, ut suffragantur, nihil valent gratia. Ipsi denique, ut solent loqui, non dicere pro nobis, non spondere, non vocare domum suam possunt: atque hæc à nobis petunt omnia: neque ulla re alia, quæ à nobis consequantur, nisi opera sua, compensati putant posse. Itaque & legi Fabiæ, quæ est de numero sectatorum, & S. C. quod est L. Cæsare consule factum, restiterunt. nulla est e-

nim poena, quæ possit, observantiam tenuiorum ab hoc veteri instituto officiorum excludere. At spectacula sunt tributum data, & ad prandium vulgò vocati. At si hæc factum à Muræna omnino iudices, non est: ab ejus amicis autem more, & modo factum est: tamen admonitus re ipsa, recordor quantum hæc quaestiones, in senatu habitæ, punctorum nobis, Servi, detraxerint. Quos enim tempus fuit aut nostris aut patrum doctorum memoria, quo hæc, sive ambitio est, sive liberalitas, non fuerit, ut locus & in circo, & in foro daretur amicis, & tribulibus? hæc homines tenuiores primum, nondum quia suis tribulibus veteri instituto adquebantur.

Deest nonnullis.

Præsertim fabrum semel locum tribulibus suis dedisse quid statuent in viros primarios, qui in circo totas tabernas, tribulibus causa, compararunt? Hæc omnia sectatorum, spectulorum, prandiorum item crimina, à multitudine in tuam nimiam diligentiam, Servi, congesta sunt, in quibus tamen Muræna ab senatus auctoritate defenditur. Quid enim? Senatus num obviam prodire crimen putat? non: sed mercede: convince, num sectari multos? non, sed conductos: doce, num locum ad spectandum dare? aut ad prandium invitare? minime, sed vulgò, passim, quid est vulgò? universos. Non igitur, si L. Natta, summo loco adolescens, qui, & quo anno jam sit, & qualis vir futurus sit, videmus, in equitum centuriis voluit esse & ad hoc officium necessitudinis, & ad reliquum tempus, gratiosus, id erit ejus vitio fraudi, aut crimini: nec, si virgo Vestalis, hujus propinqua, & necessaria, locum suum gladiatorum concessit huic, non & illa pie fecit, & hic à culpa est remotus. omnia hæc sunt officia necessarium, comoda tenuiorum, munia candidatorum. At enim agit mecum austerè, & stoicè Caro. negat veni esse *publica benevolentiam cibo*: negat iudicium hominum in magistratibus mandandis corrumpi voluptatibus oportere. Ergo ad eorum petitionis causa, si quis vocat, condemneris, quippe, inquit, tu mihi summum imperium, summam auctoritatem, tu gubernacula republicæ petas fovendishominum sentibus, & delinendis animis, & adhibendis voluptatibus? Utrum lenocinium, inquit, à grege delicatæ juventutis, an orbis terrarum imperium à populo Rom. petebas? Horribilis oratio, sed eam usus, visa, mors, civitas ipsa respuit. Neque tamen Lacedæmonii, auctores istius vitæ, atque orationis, qui quotidianis epulis & in robore accumbunt: neque vero Cretes, quorum nemo gustavit unquam cubans, melius, quàm Romani homines, qui tempora voluptatis, laborisque dispartunt, resp. suas renumerunt quorum alteri, uno adventu nostri exercitus, delicti sunt: alteri nostri imperii præsidio disciplinam suam, legesque conservant. Quare noli, Cato, majorum instituta, quæ res ipsa publica, quæ diuturnitas imperii comprobant, nimium severa oratione reprehendere. Fuit eodem ex studio vir eruditus apud patres nostros, & honestus homo, & nobilis, Q. Tubero, is, cum epulum Q. Maximus, Africani patris sui nomine, populo Romano daret, rogatus est à Maximo, ut tridinium sterneret, cum esset

1. *Quæ sunt tributa.* Non aliter Pall. nostri & olim editi, & S. Victor's codex, vulgata, tributa; quod & damnabat Hetsmanus.
2. *Aut promerendi aut proferendi beneficii locum.* Lambinus referend. male, promerendi beneficii alterius proferendi nostrum.
3. *Ita homines tenentur primum nondum qui estus est.* Vetusius imprecit, qui estus, quomodo & Pall. nostri, item S. Victoris; qui jam non agnoscit illud, primum nondum qui. Gualterius conjiciebat, primum nondum.
4. *Ad mercede: et crimine est.* Lambinus hæc, secutus Potomagnum, voces aliquot repetit. Sed quid si non repetatur? quid si substitui-

gantur? non esse in mss. hoc scio: ideoque non admitto.

5. *Locum summo gladiatorum, etc.* Lambinus id hæc quoniam transposuit, nolentibus mss. idem ex membranis restitit gladiatoribus, quod forte probari queat ego non invenit in Pall. aut Gualterius in S. Victor.

6. *In robore accumbunt.* Explicat P. Victorius lib. 3. Var. lect. cap. 15.

7. *Quæ res ipsa publica.* Vox publica non est in Pall. aut S. Victor's. & videtur superflua; neque comparat in editione anni 1717.

esset Tubero ejusdem Africani sororis filius. Atque ille, homo eruditissimus, ac Stoicus. stravit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa Samia: quasi verò esset Diogenes Cynicus mortuus, & non divini hominis Africani mors honestaretur: quem cum supremo ejus die Maximus laudaret, gratias egit diis immortalibus, quod ille vir in hac republ. potissimum natus esset. necesse enim fuisse, ibi esse terrarum imperium, ubi ille esset. hujus in morte celebranda graviter tulit populus Rom. hanc *perver- sam sapientiam* Tuberonis. Itaque homo integerrimus, civis optimus, cum esset L. Paulli nepos, P. Africani, ut dixi, sororis filius, his hœdinis pelliculis prætura dejectus est. Odit populus Roman. privatam luxuriam: publicam magnificentiam diligit: non amat profusus epulas: fordeis, & inhumanitatem multo minus. distinguit rationem officiorum, ac temporum: vicissitudinem laboris, ac voluptatis. Nam, quod ais, *nulla re alius hominum mentis oportere ad magistratum mandandum nisi dignitate*: hoc tu ipse, in quo summa est dignitas, non servas. cur enim quemquam, ut studeat tibi, ut te adjuvet, rogas? Rogas tu me, ut mihi præsis, ut committam ego me tibi. Quid tandem? isthuc me rogati oportet abs te, an te potius à me, ut pro mea salute laborem, periculumque suscipias? Quid, quod habes *nomenclaturam*? in eo quidem falsis, & decipis: nam, si nomine appellari abs te civis tuos, honestum est: turpe est eos notiores esse servo tuo, quam tibi. *sin etiam noris*: tamen per monitorem appellandi sunt, & cur ante petis, quam insultravi? aut quid, cum admoneris, tamen quasi tute notis, ita salutas? quid, postea quam es designatus, multo salutas *negligentius*? Hæc omnia ad rationem civitatis si dirigas, recta sunt. *sin perpendere ad disciplinæ præcepta velis, repetantur pravis sima.* Quare nec plebi Rom. eripiendi studius istis sunt ludorum, gladiatorum, conviviorum: quæ omnia majores nostri comparaverunt: nec candidatis ista benignitas adimenda est, quæ *liberalitatem* magis significat, quam largitionem. At enim te accusandum respublica adduxit: Credo, Cato, te isto animo, atque ea opinione venisse: sed tu imprudentia laboris. Ego quod facio, iudices, cum amicitia, dignitatisque L. Muræna gratia facio, tum me pacis, otii, concordia, libertatis, salutis, vitæ denique omnium nostrarum causa facere clamo atque restor. Audite audite consulem, iudices, nihil dicam arrogantius, tantum dico, totos dies, atque noctes de republica cogitantem. 2. Non usquam est L. Catilina temp. desepit, atque contemnit, ut ea copia, quam fecerit eduxit, se hanc civitatem oppressurum arbi- traretur. latius patet illius sceleris contagio, quam quisquam putat ad plures pertinere. Inius, intus, inquam, est *equus Trojannus*: à quo nunquam, me consule, dormientes opprimemini. Quaris à me, quid ego Catilinam metuas. Nihil: & curavi, ne quis merueret: sed copias illius, quas hic video dico esse metuendas: nec tam timendus est, nunc exercitus L. Catilinæ, quam isti, qui illum exercitum deseruisse dicuntur, non enim deseruerunt: sed àq̄ illo in speculu, atque insidiis relicti, in capite, atque in cervicibus nostris restiterunt. Hi & integrum consulem, & bonum Imperatorem, & naturæ, & fortuna, cum rei publicæ salute conjunctum, deieci de urbis præsidio, &

de custodia civitatis, vestris sententiis, detubari voluit. quorum ego ferrum, & audaciam rejeci in campo, debilitavi in foro, compressi etiam domi meæ sape, iudices, his vos si alterum consulem tradideritis, plus multo erunt *vestris sententiis*, quam suis gladiis consecuti. Magni interest, iudices, id quod ego multis repugnantibus egi, atque perfeci, esse Kalendis Jan. in republica 3 duo consules. 4. Nolite arbitrari, mediocribus consiliis, aut utilitatis vis, aut non improba, non perniciosa largitio, non auditum aliquando aliquid malum rei publicæ queritur. Inita sunt in hac civitate consilia, iudices, urbis delendæ, civium trucidandorum, nominis Romani extinguendi. Atque hæc cives, *cives*, inquam, (si eos hoc nomine appellari fas est) de patria sua & cogitant, & cogitaverunt, horum ego quotidie consiliis occorro, audaciam debilito, scelere resisto. Sed vos moneo, iudices: in exitu est jam meus consulatus: nolite mihi subtrahere vicarium meæ diligentia: nolite adimere eum, cui temp. cupio tradere incolumem, ab his tantis periculis defendendam. Atque ad hæc mala, iudices, quid accedat alud, non videtis? 5. te, te appello Cato: nonne prospicis *temporalem* anni tui? jam enim hesternæ concione intonuit vox perniciosa 6 designati tribuni, collegæ tui: contra quem multum tua mens, multum omnes boni providerunt, qui te ad tribunatus petitionem vocaverunt. Omnia, quæ per hoc triennium agitata sunt jam ab eo tempore, quo à Lucio Catilina, & Cneo Pisone initum consilium senatus interficiendi fecit esse: in hos dies, in hos menses, in hoc tempus *evolvunt*. Qui locus est, iudices, quod tempus, qui dies, quæ nox, cum, ego non ex istorum insidiis, ac mucronibus, non solum meo, sed multo etiam magis divino consilio eripiar, atque evolem? Neque isti me *meo nomine* interfici, sed vigilantem consulem de republ. præsidio demovere volunt: nec minus velent, Cato, te quoque aliqua ratione, si possent, tollere: id quod mihi crede, & agunt, & moluntur. vident, quantum in te sit animi, quantum ingenii, quantum auctoritatis, quantum rei publicæ præsidii: sed cum consulari auctoritate, & auxilio spoliata vim tribunitiam viderint, tum se facilius inermem, & debilitatum te oppressuros arbitrantur, nam ne sufficjatur consul, non timent. vident in tuorum potestate collegarum fore: sperant sibi Silanum, clarum virum, sine collega, te sine consule, temp. sine præsidio obijci posse. His tantis in rebus, tantisque in periculis est tuum, M. Cato, qui non mihi, non tibi, sed *patria natus es*, videre quid agatur, retinere adiutorem, defensorem, socium in rep. consulem non cupidum, consulem (quod maxime tempus hoc postulat) fortuna constitutum ad amplexandum otium: scientia, ad bellum gerendum: animo, & usu, ad quodvis negotium. Quamquam hu jusce rei potestas omnis in vobis sita est, iudices: totam republ. vos in hac causa tenetis, vos gubernatis. Si L. Catilina cum suo consilio nefariorum hominum, quos secum eduxit, hæc de te posse judicare, condemnare, L. Murænam: si interficere posse, occideret. Perunt enim rationes illius, ut orbetur auxilio resp. ut minuatur contra suum furorem Imperatorum copia: ut major facultas tribuni plebis detur, depulso adversario, seditionis, ac discordiæ cœctandæ. Idemne igitur delecti amplissimis ex ordinibus honestissimi.

1. *Cur ante petis, quam insultravi?* Valde placet lectio quam ex missio quæ citat reperitur. Lambinus, *petis*? nam qui nomen norant, nolent insultrari sibi: ideoque resistebant nomenclaturem.
2. *Non usquam est.* Lambinus sibi arrogat hanc lectionem. frustra, producta antea fuerat à Victorio, prius vulgari deserviebantur illo non, quod nec in missio noctis.
3. *Duo consules.* Ita etiam errat in S. Victoris membruncæ, veteri ratione scribendi, pro quo vult duo.
4. *Nolite arbitrari: mediocribus consiliis, aut utilitatis vis, aut, non lex improba, non perniciosa largitio, non auditum aliquid malum rei publicæ queritur.* Representavi omnibus apicibus scripturam Pall. quæ hæc,

olim casorum, nisi quod is, *vis* vel *visus*, quod cupiam reformari in *visis*, item *largitionum*, verum alterum est Memmianus locus est sanus meo iudicio, aut, illud puncto clauditur, ut auctor rerum quid voluerit, inserere: sed figura notâ subiecerit, vulgata habebat, *Nolite arbitrari, mediocribus consiliis, aut utilitatis vis, aut lege improba, aut perniciosa largitione aut, alij. al. mal. Reip. queri.*

5. *Te et appello heri.* Syllaba repetita, addita est fide Pall. S. Victoris habereque etiam Victoriana editio, nedum antiquiores.
6. *Designati tribuni Collegæ.* Lambinus ait, *tribuni*, abesse m. d. ejus, at meis omnibus adest, item editio: vetustius, omisit Victoriana.

mi, atque sapientissimi viri *judicabunt*, quod ille importunissimus gladiator, hostis reipublice judicaret? Mihi credite, iudices, in hac causa non solum de L. Murana; verum etiam de vestra salute sententiam feretis. In discrimen extremum venimus: nihil est jam, unde nos resciamus, aut ubi lapsi resistamus, non solum minuenda non sunt auxilia, quae habemus: sed etiam nova, si fieri possit, comparanda. hostis est enim non apud Anienem, quod bello Punico gravissimum visum est, sed in urbe, in foro: (dii immortales! sine gemitu hoc dici non potest:) non nemo etiam in illo *sacro* reipublica, in ipsa, inquam, curia non nemo hostis est. Dii faciunt, ut meus collega, vir fortissimus, hoc Catilinae nefarium latrocinium armatus opprimat: ego togatus, vobis, bonisque omnibus adiutoribus, hoc, quod conceptum reipublica periculum parturit, consilio discutiam, & comprimam. Sed quid tandem fiet, si haec elapsa de manibus nostris, in eum annum, qui consequitur, redundarint? Unus erit consul, & is non in administrando bello, sed in sufficiendo collega occupatus. hunc jam 1 qui impedituri sunt, ** illa *pestis* immanis, importuna, Catilinae prorumpet, 2 qua poterit: & jam populo Romano minatur: in agros suburbanos repente advolabit: versabitur in castris furor, in curia timor, in foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vastitas: omni autem in sede, ac loco ferrum, flammamque metuemus, quae jam diu comparantur, ea dem ista omnia, si ornata suis praesidiis erit reipublica, facile & magistratum consiliis, & privatorum diligentia opprimetur. Quae cum ita sint, iudices, primum reipublicae causa, qua nulla res cuiquam *potior* debet esse, vos, pro mea summa, & vobis cognita in temp. diligentia, moneo, pro auctoritate consulari horror, pro magnitudine periculi obtestor, ut otio, ut paci, ut saluti, ut vitae vestrae, & ceterorum civium, consulatis: 3 deinde ego fidem vestram, vel defensoris, & amici officio adductus, oro, atque obsecro, iudices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbo, tum animi dolore confecti, L. Muranae, recentem gratulationem nova lamentatione obruat. modo maximo beneficio pop. Rom. ornatus, fortunatus videbatur, quod primus in familiam veterem, primus in municipium antiquissimum, consulatum attulisset: nunc idem squalore fordidus, confectus morbo, lacrymis, ac moerore perditus, vester est *supplex*, iudices, vestram fidem obtestatur, misericordiam implorat, vestram potestatem, ac vestras opes intectur. Nolite, per deos immortales, iudices, haec cum re, qua se honestiorem fore putavit, etiam ceteris ante partis honestatibus, atque omni dignitate, fortunaque privare. Atque ita vos Murana, iudices, orat, atque obsecrat, si iniuste neminem laesit, si nullius aureis, voluntatemve violavit: si nemini, ut levissime

dicam odio nec domi, nec militi fuit: sit apud vos modestus locus, sit demissis hominibus persequium, sit auxilium pudori. Misericordiam spoliatio consulatus magnam habere debet, iudices, una enim eripiuntur cum consulatu omnia *invidiam* vero his temporibus habere consulatus ipse nullam potest. obicitur enim concionibus seditiosorum, insidiis conjuratorum, telis Catilinae, ad omne denique periculum, atque ad omnem invidiam solus opponitur. Quare quid invidendum Muranae, aut cuiquam nostrum sit in hoc praclaro consulatu, non video, iudices, quae vero miscranda sunt, ea & mihi ante oculos versantur, & vos videte, & perspicere potestis. Si (quod Jupiter omen avertat) hunc vestris tententis affixeritis: quod se miser vertet? domumne? ut eam *imaginem* clarissimi viri, parentis sui, quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominia, lugentemque videat? an ad *marem*, quae miscra modò consulatum osculata filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est ne eundem paulo post spoliatum omni dignitate conspiciat? Sed quid ego matrem, aut domum appello, quem nova poena legis & domo, & parente, & omnium suorum consuetudine, consuetudineque privati? Ibit igitur in *exilium* miser? quod? ad Orientisne partes, in quibus annos multos legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas gessit? AT HABET MAGNUM dolorem, unde cum honore decesseris, eodem cum ignominia reverti. An se in contrariam partem terrarum abdet, ut Gallia Transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissime viderit, eundem lugentem, moerentem, exulcm videat? in ea porro provincia, quo animo C. Muranae *fratrem* suum, adspiciet? qui hujus dolor? qui illius moeror erit? quae utriusque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunae, atque sermonis, quod, quibus in locis paucis ante diebus factum esse consulem Muranae, nuntii, litteraeque celebrassent, & unde hospites, atque amici gratulatum Romam concurrerint, & repente eo accedat ipse nuntius suae calamitatis? quae si acerba, si misera, si lucrosa sunt, si alienissima à mansuetudine, & misericordia vestra, iudices: conservate populi Rom. beneficium: reddite reip. consulem: date hoc ipsi pudori, date patri mortuo, date generi, & familiae, date etiam Lanuvio, municipio honestissimo: quod in haec tota causa, frequens, moestumque vidistis, nolite à sacris patriis *summi* sospita, cui omnes consules facere necesse est, domesticum, & suam consulem potissimum avellere. Quem ego vobis, si quid habet aut momenti commendatio, aut auctoritatis confirmatio mea, consul consulem, iudices, ita commendando, ut cupidissimum otii, studiosissimum bonorum, acerrimum contra seditionem, fortissimum in bello, inimicissimum huic conjurationi, quae nunc reip. labefactat, futurum esse promittam, & spondeam.

M. Tvl-

1. Qui imprudens fuit. **] Neoterici adiecerunt *parati* fuit, sed ita nulli antiquitus excusit, aut Pall. qui serē habent vacuum spatium unius alteriusque lineae: ideoque locum notavi alterisco.
2. Qua poterit. & iam populo Rom. minatur.] S. Victoris hic quoque vacuum reliquit, inter quae po. . . . minatur, quod & in Pal. text. & oct. nam pr. continuo scribit, *qua poterit minatur in agros*, secund. *qua populo Rom. minatur*, qui idem, ut & cert. & oct. S. Victoris servat *perumpet*, non *perumpet*.
3. Dignitas opprimetur.] S. Victor. Pall. tres *conspiciuntur*, ac primus

comprimetur.

4. Deinde ego fidem vestram, vel defensoris, &c.] Locus fractus nam S. Victor non habet *fidem*, ac Pall. pr. loc. exhibet *fidem* in *ver* defensoris: neque aliter tert. aut oct. nisi quod si *fidem* in *ver* def.

5. Lamentatione obruat.] Quatuor Pall. *obstruat*, cogitandum nam & S. Victor, *obstruat*.

6. Repente eo accedit, &c.] Vetus editio aut Pall. atque S. Victoris non habent, *eo*, omnibusque scribitur *accidit*. legendam *accidit* cum Gulielmo, aut aliud quid argutius.